CHƯƠNG 3

BẢN QUYỀN SỐ, AN SINH SỐ VÀ CÔNG DÂN SỐ

Giáo trình môn Tin học · Slide bài giảng

Trường Đại học Sân khấu - Điện ảnh Hà Nội
Biên soạn: ThS. Lê Khắc Tuấn

Mục tiêu chương

1	**Bản quyền**	Quyền tác giả theo Luật Sở hữu trí tuệ; quyền nhân thân và quyền tài sản; trường hợp dùng không cần xin phép
2	**Creative Commons**	Áp dụng giấy phép CC; dùng đúng ảnh, nhạc, footage, font hợp pháp; bảo vệ tác phẩm của mình
3	**Sức khỏe và an sinh số**	Bảo vệ sức khỏe thể chất, tinh thần khi làm việc lâu với thiết bị; quản lý thời gian màn hình
4	**Ứng xử và danh tính số**	Ứng xử văn minh theo Bộ Quy tắc của Bộ TT&TT; xây dựng thương hiệu cá nhân chuyên nghiệp
5	**Công dân số**	Dùng VNeID, Cổng Dịch vụ công quốc gia; thanh toán số an toàn; hiểu tác động môi trường của công nghệ số

Cấu trúc nội dung chương

Nội dung	Trên lớp (2 tiết thực hành)	Làm ở nhà
3.1 Bản quyền và sở hữu trí tuệ 3.2 Sức khỏe và an sinh số 3.3 Quy tắc ứng xử 3.4 Danh tính số 3.5 Công dân số	BT1 Kho tài nguyên hợp pháp BT2 Kiểm tra giấy phép BT3 Công thái học và sức khỏe số	BT4 Đăng ký tác phẩm, metadata BT5 Portfolio online BT6 Dịch vụ công và thanh toán

3.1

Bản quyền và sở hữu trí tuệ

Quyền tác giả · Creative Commons · Nhạc · AI · Bảo vệ tác phẩm

Quyền tác giả là gì?

Sở hữu trí tuệ (IP) là quyền đối với sản phẩm sáng tạo của trí óc, gồm ba nhánh:

Quyền tác giả

Bản quyền (copyright) cho tác phẩm văn học, nghệ thuật, khoa học. Ngành sáng tạo chủ yếu liên quan đến nhánh này.

Quyền sở hữu công nghiệp

Sáng chế, nhãn hiệu, kiểu dáng.

Quyền đối với giống cây trồng

Nhánh thứ ba của sở hữu trí tuệ.

Quan trọng: Theo Luật Sở hữu trí tuệ (2005, sửa đổi 2009, 2019, 2022), quyền tác giả phát sinh tự động từ khi tác phẩm được sáng tạo và thể hiện dưới hình thức vật chất nhất định: không cần đăng ký, không cần công bố, không cần ghi ký hiệu ©. Khoảnh khắc nhấn nút quay, chụp, lưu file kịch bản, người học đã là tác giả được pháp luật bảo hộ.

Tác phẩm nào được bảo hộ?

Được bảo hộ (Điều 14)

Văn học, khoa học, sách giáo khoa; bài giảng, bài phát biểu; báo chí; âm nhạc; sân khấu; điện ảnh; mỹ thuật, mỹ thuật ứng dụng; nhiếp ảnh; kiến trúc; bản đồ, sơ đồ; chương trình máy tính; tác phẩm phái sinh (dịch, phóng tác, chuyển thể, cải biên).

Không được bảo hộ

Tin tức thời sự thuần túy; văn bản pháp luật; ý tưởng chưa thể hiện.

Ý tưởng không được bảo hộ, cách thể hiện mới được bảo hộ. Kể ý tưởng phim cho bạn, bạn viết thành kịch bản rồi quay: không kiện được vì ý tưởng không phải tác phẩm. Nhưng đã viết kịch bản (dù 5 trang) mà bị sao chép cốt truyện, nhân vật, lời thoại thì là vi phạm. Nên viết ra, lưu có ngày tháng, gửi email cho chính mình hoặc đăng ký tại Cục Bản quyền tác giả trước khi chia sẻ ý tưởng quan trọng.

Quyền nhân thân và quyền tài sản

	Quyền nhân thân (Điều 19)	Quyền tài sản (Điều 20)
Nội dung	Đặt tên tác phẩm; đứng tên thật hoặc bút danh; công bố hoặc cho phép công bố; bảo vệ sự toàn vẹn (không cho sửa chữa, cắt xén, xuyên tạc)	Làm tác phẩm phái sinh; biểu diễn; sao chép; phân phối; truyền đạt đến công chúng (phát sóng, đăng mạng); cho thuê
Chuyển nhượng	Không chuyển nhượng được (trừ quyền công bố). Dù bán tác phẩm, người học vẫn mãi là tác giả	Chuyển nhượng, cấp phép được: đây là cách kiếm tiền từ tác phẩm
Thời hạn	Vô thời hạn (trừ quyền công bố)	Suốt đời tác giả + 50 năm sau khi mất. Điện ảnh, nhiếp ảnh, mỹ thuật ứng dụng, tác phẩm khuyết danh: 75 năm từ khi công bố

Ví dụ: quay phim ngắn cho công ty theo hợp đồng thuê: công ty sở hữu quyền tài sản (được chiếu, đăng, bán) nhưng người học vẫn có quyền nhân thân: được ghi tên đạo diễn, công ty không được cắt xén làm sai lệch ý đồ nghệ thuật nếu hợp đồng không cho phép. Luôn đọc kỹ điều khoản “quyền sở hữu trí tuệ”: nhiều hợp đồng yêu cầu chuyển toàn bộ quyền tài sản vĩnh viễn với giá rẻ.

Sản phẩm tập thể và tác phẩm của người học

Một bộ phim nhiều tác giả

- **Đồng tác giả (Điều 21):** biên kịch, đạo diễn, quay phim, dựng phim, nhạc sĩ, họa sĩ thiết kế, mỗi người ở phần việc của mình.
- **Nhà sản xuất:** chủ sở hữu quyền tài sản của tác phẩm điện ảnh, trừ khi có thỏa thuận khác.
- **Quyền liên quan (Điều 29):** diễn viên, ca sĩ được ghi tên, bảo vệ hình ảnh, hưởng thù lao khi biểu diễn được sử dụng.

Tác phẩm của người học

- Bài tập, đồ án, phim tốt nghiệp tự làm: người học là tác giả và chủ sở hữu.
- Nhà trường có thể quy định quyền sử dụng cho giảng dạy, quảng bá (đọc Quy chế đào tạo).
- Trường cấp kinh phí, thiết bị hoặc nằm trong đề tài nghiên cứu: quyền sở hữu có thể thuộc trường.
- Làm nhóm: thỏa thuận bằng văn bản về quyền từng thành viên trước khi bắt đầu.

Dùng tác phẩm người khác: xin phép và ngoại lệ

Dùng tác phẩm còn bảo hộ (sao chép, đăng, phát, chuyển thể, làm nhạc phim) phải được chủ sở hữu cho phép và trả thù lao, trừ ngoại lệ. Cho phép có thể là:

Mua giấy phép (license) từ kho tài nguyên

Ký hợp đồng với tác giả

Tác giả đã công bố giấy phép mở (Creative Commons)

Không cần xin phép, không trả thù lao (Điều 25):

Tự sao chép một bản để nghiên cứu, học tập cá nhân (không thương mại)

Trích dẫn hợp lý để bình luận, minh họa, giới thiệu: ghi rõ tên tác giả, nguồn; không làm sai ý, không thay thế tác phẩm gốc

Sử dụng trong giảng dạy, nghiên cứu tại trường (không thương mại, không phát hành rộng)

Chụp ảnh, ghi hình tác phẩm mỹ thuật, kiến trúc, nhiếp ảnh trưng bày nơi công cộng

Biểu diễn sân khấu, âm nhạc trong hoạt động văn hóa, tuyên truyền không thu tiền

Sử dụng cho người khuyết tật; lưu trữ trong thư viện

Điều kiện then chốt và trích dẫn đúng cách

Phim tốt nghiệp dùng nhạc có bản quyền:

✓ **Chiếu trong hội đồng chấm**

Tạm chấp nhận được.

✗ **Đăng YouTube**

Vi phạm, dù không bật kiếm tiền.

✗ **Dự thi, chiếu bán vé**

Vi phạm: gửi dự thi liên hoan phim hoặc chiếu bán vé.

Lưu ý: "fair use" của Mỹ rộng hơn và không áp dụng ở Việt Nam. "Không thương mại" và "trong trường học" là hai điều kiện then chốt.

Trích dẫn đúng cách: ghi tên tác giả, tên tác phẩm, năm, nguồn (liên kết hoặc nhà xuất bản). Chuẩn: APA (khoa học xã hội), MLA (nhân văn), Chicago (lịch sử, nghệ thuật).

Ví dụ APA: Nguyễn Văn A. (2024). Ngôn ngữ điện ảnh Việt Nam đương đại. NXB Văn hóa Thông tin.

Creative Commons và bốn điều kiện cơ bản

Từ 2001: tổ chức phi lợi nhuận Creative Commons tạo giấy phép miễn phí: tác giả giữ một số quyền (some rights reserved).

Tác giả chọn trước điều kiện; người dùng chỉ cần tuân thủ, không phải xin phép từng lần.

Hàng tỷ tác phẩm trên Wikipedia, Flickr, YouTube, Vimeo, Freesound dùng CC.

Bốn điều kiện cơ bản kết hợp thành sáu giấy phép:

Ký hiệu	Tên	Điều kiện
BY	Attribution (Ghi công)	Phải ghi tên tác giả, nguồn, giấy phép, có thay đổi gì không. Có trong mọi giấy phép CC (trừ CC0)
SA	ShareAlike (Chia sẻ tương tự)	Tác phẩm phái sinh phải dùng cùng giấy phép
NC	NonCommercial (Phi thương mại)	Không được dùng cho mục đích thương mại
ND	NoDerivatives (Không phái sinh)	Không được sửa đổi, chuyển thể, remix

Các giấy phép Creative Commons

Giấy phép	Người học được làm gì	Phù hợp
CC0	Mọi thứ: tác giả từ bỏ toàn bộ quyền, như public domain. Không cần ghi công (nhưng nên)	Tự do nhất
CC BY	Dùng, sửa, thương mại: chỉ cần ghi công	Rất tự do: nhạc, ảnh cho phim thương mại
CC BY-SA	Như BY, nhưng tác phẩm mới phải cũng BY-SA	Wikipedia, dự án cộng đồng
CC BY-NC	Dùng, sửa: không thương mại	Phim người học, dự án phi lợi nhuận
CC BY-NC-SA	Dùng, sửa: không thương mại, chia sẻ tương tự	Tài liệu giáo dục mở
CC BY-ND	Dùng nguyên bản, kể cả thương mại: không sửa	Phát lại nguyên vẹn
CC BY-NC-ND	Chỉ tải và chia sẻ nguyên bản, phi thương mại	Hạn chế nhất: không dùng làm nhạc nền vì không được cắt

Public Domain và cách ghi công TASL

Public Domain (phạm vi công cộng)

- Tác phẩm hết hạn bảo hộ (tác giả mất trên 50 năm, hoặc 75 năm với phim, ảnh) hoặc tác giả từ bỏ quyền.
- Ví dụ: nhạc cổ điển Beethoven, Mozart; văn học cổ (Truyện Kiều); phim câm trước 1929.
- Cẩn thận: bản thu âm cụ thể vẫn có quyền liên quan. Thời hạn khác nhau theo quốc gia.

TASL: ghi công CC đúng

T Title: tên tác phẩm

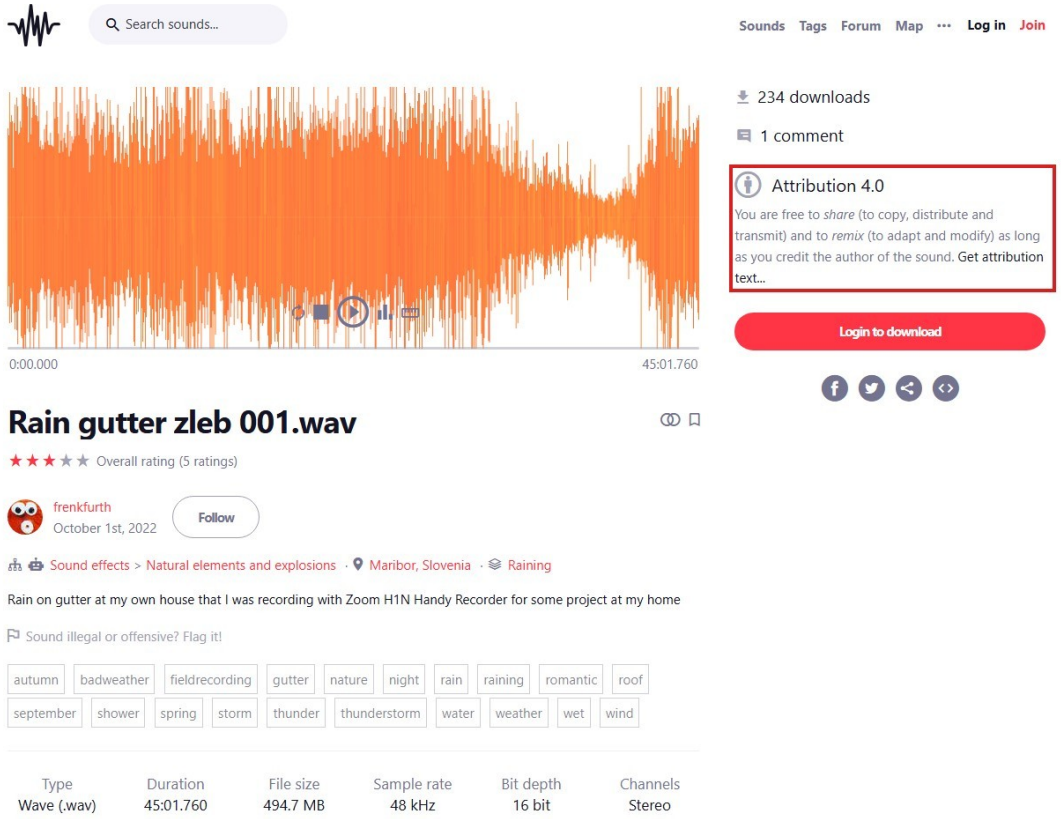
A Author: tác giả, kèm liên kết

S Source: nguồn, liên kết

L License: giấy phép, liên kết

Ví dụ trong credit phim: Nhạc: “Morning Light” — Kevin MacLeod (incompetech.com) — CC BY 4.0.

Lưu bằng chứng giấy phép

Hình 3.1. Trang một âm thanh trên Freesound; ô khoanh đỏ là giấy phép CC BY 4.0. Ảnh chụp màn hình freesound.org, tác phẩm "Rain gutter zleb 001.wav" của frenkfurth, CC BY 4.0.

- **Lời khuyên số một:** chỉ lấy tài nguyên từ nguồn có giấy phép rõ ràng.
- **Lưu lại giấy phép:** chụp màn hình trang tải, ghi vào README dự án.
- **Vì sao:** sau 2 năm, phim được chọn dự liên hoan, ban tổ chức yêu cầu chứng minh bản quyền nhạc, người học sẽ cần nó.
- **Đọc trang tải:** tên tác giả, giấy phép, ngày đăng, định dạng, tần số lấy mẫu 48 kHz, độ sâu 16 bit.

Kho tài nguyên hợp pháp cho dự án sáng tạo

Loại	Miễn phí (kiểm tra giấy phép từng file)	Trả phí (chất lượng cao, license rõ)
Ảnh	Unsplash, Pexels, Pixabay (giấy phép riêng gần như CC0); Wikimedia Commons (CC đa dạng); Flickr (lọc CC); Openverse	Shutterstock, Adobe Stock, Getty Images
Nhạc	YouTube Audio Library; Free Music Archive; Incompetech (Kevin MacLeod, CC BY); ccMixter; Musopen (cổ điển)	Epidemic Sound (~15 USD/tháng), Artlist, Musicbed, Soundstripe, Uppbeat
Tiếng động (SFX)	Freesound (CC), BBC Sound Effects (RemArc, phi thương mại), Zapsplat, Mixkit	Boom Library, Pro Sound Effects, Soundsnap
Footage, stock video	Pexels Videos, Pixabay, Mixkit, Videvo (lọc CC), NASA, Internet Archive (Prelinger, public domain)	Artgrid, Storyblocks, Shutterstock, Adobe Stock
Font chữ	Google Fonts (mở, thương mại được), Font Squirrel (lọc thương mại); font tiếng Việt: Be Vietnam Pro, Lexend	Adobe Fonts (kèm CC), MyFonts
3D, texture	Poly Haven (CC0), Sketchfab (lọc CC), BlenderKit, ambientCG (CC0)	TurboSquid, CGTrader, Quixel Megascans (miễn phí với Unreal)
Đồ họa, icon	Flaticon (ghi công), Noun Project, Undraw, Lucide, Font Awesome (free tier)	Envato Elements (~16 USD/tháng, bao gồm hầu hết loại)

Lưu ý: nhiều font đẹp trên mạng chỉ miễn phí cho cá nhân: dùng in poster bán vé là vi phạm.

Nhạc trong phim: hai lớp quyền và Content ID

Người học điện ảnh vi phạm bản quyền nhiều nhất ở nhạc. Một bài hát thương mại có ít nhất hai lớp quyền:

Quyền tác giả

Giai điệu, lời: thuộc nhạc sĩ, nhà xuất bản.

Quyền liên quan

Bản thu âm cụ thể: thuộc ca sĩ, hãng đĩa.

Sync license: muốn dùng làm nhạc phim (synchronization) phải xin phép cả hai: thường tốn từ vài triệu đến hàng trăm triệu đồng, mất nhiều tuần. Kể cả cover lại bài hát cũng cần phép của nhạc sĩ.

Content ID (YouTube) và Rights Manager (Facebook) tự động quét mọi video; nhạc chỉ vài giây cũng bị phát hiện. Video vi phạm có thể bị:

- Tắt tiếng
- Chặn ở một số nước
- Chuyển doanh thu cho chủ bản quyền
- Gỡ và nhận cảnh cáo (3 cảnh cáo = xóa kênh)

Nhạc “miễn phí” và giải pháp cho người học

Kiểm tra trước khi dùng

- Có cho thương mại không?
- Có cần ghi công không?
- Có được dùng trên YouTube, Facebook không?
- Có giới hạn số lượt xem không?
- Epidemic Sound: đăng ký kênh trước; ngừng thuê bao thì video cũ an toàn, video mới thì không.

Năm giải pháp

1. **YouTube Audio Library:** miễn phí, an toàn tuyệt đối trên YouTube.
2. **Hợp tác nhạc sĩ trẻ, người học khoa nhạc:** thỏa thuận văn bản, ghi tên trong credit.
3. **Nhạc CC BY** từ Incompetech, Free Music Archive.
4. **Tự làm bằng công cụ:** GarageBand, Soundtrap, AI nhạc.
5. **Phim dự thi liên hoan lớn:** đầu tư sync license từ Artlist, Musicbed (có gói cho phim độc lập).

Bản quyền và trí tuệ nhân tạo

1. AI có được bảo hộ?

Việt Nam (và Mỹ, EU) chỉ bảo hộ tác phẩm do con người sáng tạo. Ảnh Midjourney thuần từ prompt không có bản quyền. Nếu chỉnh sửa đáng kể (compositing, vẽ thêm, sắp đặt sáng tạo), phần đóng góp của người học có thể được bảo hộ.

2. AI học từ tác phẩm?

Nhiều vụ kiện đang diễn ra (Getty kiện Stability AI, New York Times kiện OpenAI, nghệ sĩ kiện Midjourney); chưa có phán quyết cuối cùng. Adobe Firefly, Getty AI chỉ huấn luyện trên dữ liệu có phép.

3. Giống người thật?

Phong cách không được bảo hộ bản quyền (ví dụ phong cách Ghibli) nhưng có thể vi phạm nhãn hiệu hoặc gây tranh cãi đạo đức. Nhân bản giọng ca sĩ, mặt diễn viên: vi phạm quyền hình ảnh, quyền liên quan, có thể bị truy cứu hình sự.

Bài tập, thử nghiệm: được dùng tự do, nhưng phải ghi rõ "tạo bằng AI".

Thương mại, dự thi: ưu tiên công cụ có nguồn dữ liệu sạch (Adobe Firefly), giữ bằng chứng quá trình sáng tạo, kiểm tra quy định về AI của liên hoan, khách hàng.

Bảo vệ tác phẩm của người học

Đăng ký quyền tác giả: tại Cục Bản quyền tác giả (Bộ VHTTDL), không bắt buộc nhưng là bằng chứng mạnh nhất. Lệ phí 100.000-600.000 đồng, 15 ngày làm việc; nộp trực tuyến tại cov.gov.vn.

Bằng chứng thời điểm: lưu file gốc có metadata ngày tạo; gửi email cho chính mình; đăng bản nháp lên Google Drive (có lịch sử phiên bản); ký số, timestamp.

Watermark và metadata: logo mờ, thông tin tác giả trong metadata (IPTC: File > File Info). Không ngăn sao chép nhưng chứng minh nguồn gốc.

Chọn giấy phép: CC để lan tỏa (CC BY-NC cho phim người học), hoặc giữ toàn quyền: “© 2026 Nguyễn Văn A. All rights reserved.”

Khi tác phẩm bị vi phạm

1. Chụp bằng chứng: liên kết, ảnh màn hình có ngày giờ
2. Liên hệ người vi phạm: yêu cầu gỡ, ghi công hoặc trả phí
3. Báo cáo nền tảng: YouTube copyright claim, Facebook IP report (cần bằng chứng là tác giả)
4. Thiệt hại lớn: Thanh tra Bộ VHTTDL hoặc khởi kiện dân sự

Đến 250 triệu đồng

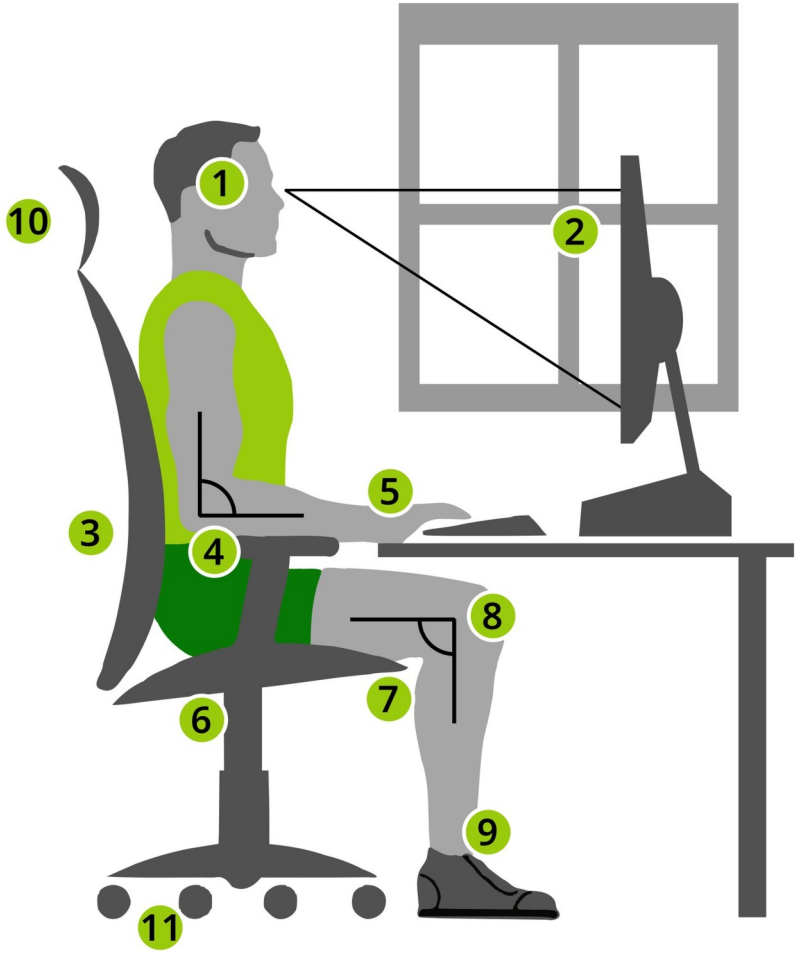
Mức phạt hành chính vi phạm bản quyền (NĐ 131/2013, sửa đổi 2022)

3.2

Sức khỏe và an sinh số

Công thái học · Mắt · Tai · Thời gian màn hình · Tinh thần · Môi trường

Công thái học: thiết lập chỗ làm việc

8-14 giờ

ngồi trước màn hình mỗi ngày của người làm sáng tạo

5-10 năm

hậu quả tích lũy: đau cổ vai gáy, ống cổ tay, cận thị, mất ngủ, lo âu

- Màn hình, lưng, khuỷu tay, đầu gối, bàn chân: năm vị trí cần điều chỉnh khi thiết lập chỗ ngồi.
- Cúi nhìn laptop là nguyên nhân số một gây đau cổ.

Hình 3.2. Tư thế ngồi làm việc trước máy tính; các điểm đánh số là vị trí cần điều chỉnh. Ảnh: Marcel Kollmar và Partynia, CC BY-SA 3.0 DE, Wikimedia Commons.

Thiết lập chỗ làm việc đúng công thái học

Yếu tố	Thiết lập đúng
Màn hình	Mép trên ngang tầm mắt hoặc thấp hơn một chút; cách mắt 50-70 cm (một sải tay); nghiêng nhẹ về sau 10-20°. Laptop: dùng đế nâng + bàn phím, chuột rời. Hai màn hình: màn chính thẳng trước mặt, màn phụ lệch 30°
Ghế	Đùi song song sàn, chân đặt phẳng (hoặc đế kê chân); tựa lưng đỡ thắt lưng; tay vịn ngang tầm bàn. Ghế công thái học tốt (2-5 triệu) là khoản đầu tư xứng đáng nhất sau máy tính
Bàn phím, chuột	Khuỷu tay gập 90°, cổ tay thẳng, cẳng tay đỡ trên bàn hoặc tay vịn. Chuột cùng độ cao bàn phím; chuột dọc nếu đau cổ tay. Bảng vẽ: đặt thẳng trước mặt, không lệch bên
Ánh sáng	Tránh cửa sổ, đèn phía sau màn hình hoặc sau lưng. Đèn bàn chiếu lên tài liệu, không lên màn hình. Người làm màu: ánh sáng phòng chuẩn D65 (6500K), tường xám trung tính
Bàn	Cao 70-75 cm cho người trung bình; bàn nâng hạ (standing desk) để luân phiên đứng, ngồi mỗi 30-60 phút

Quy tắc vận động

Mỗi 30 phút

đổi tư thế, vươn vai, xoay cổ, đứng dậy 1-2 phút (Pomodoro 25/5 hoặc 50/10)

Mỗi 2 giờ

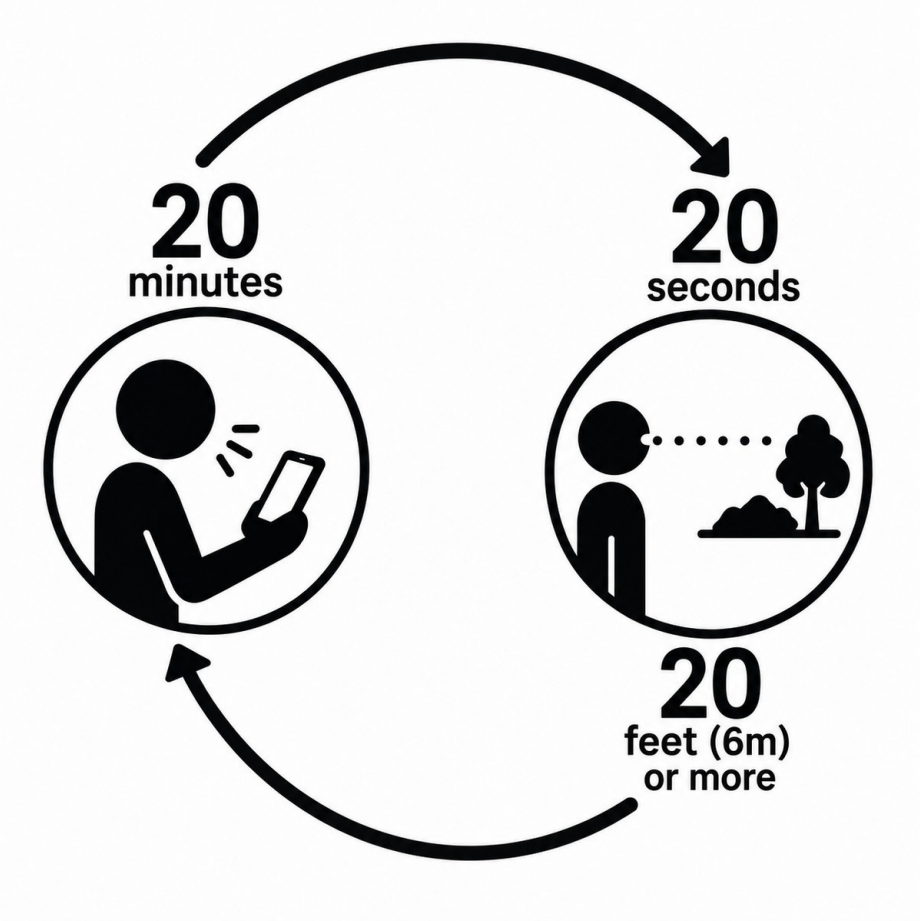
rời bàn 10 phút, đi lại, uống nước, nhìn xa

2 phút tại bàn

xoay cổ, nhún vai, ép ngực, xoay cổ tay, vặn mình nhẹ

Hội chứng ống cổ tay: Tê, đau ngón cái, trỏ, giữa, nhất là ban đêm: dấu hiệu sớm của người dùng chuột, bảng vẽ nhiều. Nghỉ ngơi, đổi chuột, dùng đệm cổ tay; kéo dài thì đi khám.

Bảo vệ mắt: quy tắc 20-20-20

Hình 3.3. Quy tắc 20-20-20. Ảnh: tác giả ẩn danh trên Wikimedia Commons (tệp "20-20-20 rule process.png"), CC BY-SA 4.0.

20 phút nhìn màn hình

20 feet (6 m): nhìn vật ở xa

20 giây

Đơn giản nhất và hiệu quả nhất chống mỏi mắt số (Computer Vision Syndrome).

Chăm sóc mắt hằng ngày

Chớp mắt: nhìn màn hình, tần suất chớp giảm từ 15-20 xuống 5-7 lần/phút gây khô mắt. Chủ động chớp; nước mắt nhân tạo nếu khô nhiều.

Ánh sáng xanh và giấc ngủ: ức chế melatonin, khó ngủ. Bật Night Light (Windows), Night Shift (Mac, iOS), Eye Comfort (Android) từ chiều tối; tắt màn hình 1 giờ trước ngủ.

Cỡ chữ, độ tương phản: phóng to (Ctrl + +) thay vì nheo mắt. Dark mode giảm chói buổi tối; ban ngày chữ đen nền trắng dễ đọc hơn.

Khám mắt định kỳ: mỗi 1-2 năm; ngay khi mờ, đau đầu, nhìn đôi. Người làm màu, VFX kiểm tra thị lực màu (test Ishihara).

Bảo vệ thính giác: quy tắc 60/60

60%
âm lượng tối đa

60 phút
liên tục, rồi nghỉ 10 phút

75-85 dB SPL
mức loa kiểm âm khi mix, master

- **Không hồi phục:** mất thính lực do tiếng ồn không phục hồi được.
- **Chọn tai nghe:** chụp tai (over-ear) hoặc chống ồn chủ động (ANC) để không phải tăng âm lượng át tiếng ồn xung quanh.
- **Theo dõi:** đo bằng Sound Level Meter trên điện thoại; iOS Health > Hearing theo dõi mức tai nghe. Tai mệt sẽ mix sai.

Thời gian màn hình và sự tập trung

6 giờ+

người Việt Nam trung bình dùng điện thoại mỗi ngày (2025), chủ yếu cho mạng xã hội và video ngắn

Nền tảng được thiết kế để gây nghiện:

- Cuộn vô hạn
- Thông báo ngẫu nhiên (phần thưởng biến đổi như máy đánh bạc)
- Autoplay
- Đếm lượt thích

Hậu quả: giảm khả năng tập trung sâu (deep work), thứ sống còn với sáng tạo; mất ngủ; lo âu; FOMO (sợ bỏ lỡ); doomscrolling (cuộn tin xấu vô tận).

Bảy chiến lược lấy lại quyền kiểm soát

1. **Đo lường:** Digital Wellbeing, Screen Time; xem con số thật.
2. **Tắt thông báo:** tắt toàn bộ mạng xã hội, chỉ giữ tin nhắn từ người thật.
3. **Focus mode:** Focus Sessions (Windows 11), Focus (iOS, Mac); Forest, Freedom, Cold Turkey.
4. **Khung giờ không màn hình:** 1 giờ đầu sáng và 1 giờ trước ngủ; sạc điện thoại ngoài phòng ngủ.
5. **Deep work:** khối 90-120 phút không gián đoạn cho việc sáng tạo quan trọng nhất.
6. **Dọn feed:** bỏ theo dõi tài khoản tiêu cực; theo dõi nghệ sĩ, kênh học tập.
7. **Giấc ngủ 7-9 giờ:** thiếu ngủ giảm sáng tạo, trí nhớ, phán đoán màu sắc; "cày đêm" dẫn đến kiệt sức (burnout).

Sức khỏe tinh thần trên không gian mạng

Ngành sáng tạo có tỷ lệ lo âu, trầm cảm cao hơn trung bình: áp lực deadline, thu nhập bất ổn, so sánh, phê bình công khai. Mạng xã hội khuếch đại các áp lực đó.

So sánh xã hội: feed là "highlight reel": không ai đăng 100 lần thất bại trước một tác phẩm thành công. Đặt mục tiêu theo tiến bộ của bản thân, không theo lượt thích.

Phê bình và phản hồi tiêu cực: phê bình xây dựng cụ thể, về tác phẩm, có gợi ý; công kích chung chung, về con người. Đọc loại đầu; bỏ qua, chặn, báo cáo loại sau. Không trả lời khi đang cảm xúc.

Bắt nạt trực tuyến: nạn nhân: không trả đũa, lưu bằng chứng, chặn, báo cáo nền tảng, nói với người tin cậy, báo trường hoặc công an nếu nghiêm trọng. Người chứng kiến: không chia sẻ, không im lặng, ủng hộ nạn nhân.

Khi cần hỗ trợ: Phòng Công tác người học, cố vấn học tập, giảng viên tin cậy. Đường dây nóng: Ngày Mai 096 306 1414; Tổng đài quốc gia bảo vệ trẻ em 111 (người dưới 18).

Bảo vệ môi trường số

1-2%
điện toàn cầu do trung tâm dữ liệu tiêu thụ

36 g CO_2
cho 1 giờ xem video HD

60 triệu tấn
rác điện tử mỗi năm trên thế giới

20%
rác điện tử được tái chế đúng cách

Kéo dài tuổi thọ thiết bị: sản xuất một laptop phát thải nhiều hơn 5 năm dùng. Nâng cấp RAM, SSD; thay pin; mua máy cũ chất lượng.

Rác điện tử: không bỏ pin, thiết bị vào rác thường (chì, thủy ngân, cadmium). Thu gom: Việt Nam Tái Chế, Thế Giới Di Động, FPT Shop, sự kiện của Sở TN&MT Hà Nội.

Tiết kiệm năng lượng: Sleep khi rời máy; tắt hẳn qua đêm; độ sáng vừa đủ; Dark mode tiết kiệm pin trên màn OLED.

Dữ liệu và đám mây: dọn email, ảnh trùng, video cũ; xem YouTube 480p thay vì 4K trên điện thoại; hủy newsletter không đọc.

Người làm sáng tạo: test render ở độ phân giải thấp, render final một lần; tắt máy khi xong; chọn cloud cam kết năng lượng tái tạo.

Huấn luyện AI: một mô hình AI lớn phát thải bằng hàng trăm chuyến bay xuyên Đại Tây Dương.

3.3

Quy tắc ứng xử trên không gian mạng

Bộ Quy tắc 874 · Netiquette · Nhóm làm việc trực tuyến · Hậu quả pháp lý

Bộ Quy tắc ứng xử trên mạng xã hội

Do Bộ Thông tin và Truyền thông ban hành; áp dụng cho cá nhân, tổ chức, cơ quan nhà nước, nhà cung cấp dịch vụ. Bốn quy tắc chung:

1. **Tôn trọng, tuân thủ pháp luật:** tôn trọng quyền và lợi ích hợp pháp của tổ chức, cá nhân.
2. **Lành mạnh:** phù hợp giá trị đạo đức, văn hóa, truyền thống tốt đẹp của dân tộc.
3. **An toàn, bảo mật thông tin:** tuân thủ quy định về an ninh mạng, bảo vệ dữ liệu cá nhân.
4. **Trách nhiệm:** chịu trách nhiệm về hành vi trên mạng; phối hợp xử lý vi phạm.

Cá nhân nên (Điều 4): dùng họ tên thật hoặc tên phù hợp; chia sẻ thông tin có nguồn chính thống, đáng tin cậy; ứng xử phù hợp đạo đức, thuần phong mỹ tục; lan tỏa thông tin tích cực, thiện nguyện.

Cá nhân không được: đăng tin giả, sai sự thật, xúc phạm, kích động bạo lực, phân biệt; quảng cáo trái phép, vi phạm bản quyền; tiết lộ bí mật nhà nước, đời tư người khác.

Netiquette: nguyên tắc ứng xử văn minh

Nguyên tắc	Thực hành
Nhớ rằng phía bên kia là con người	Trước khi đăng, bình luận: "Tôi có nói điều này trước mặt họ không?" Màn hình không phải lá chắn
Không viết khi đang tức giận	Viết nháp, để 30 phút hoặc qua đêm, đọc lại. Hầu hết sẽ xóa
Đọc kỹ trước khi phản hồi	Nhiều tranh cãi bắt nguồn từ hiểu sai. Đọc toàn bộ, đọc lại, hỏi làm rõ trước khi phản bác
Tiếng Việt chuẩn, rõ ràng	Viết có dấu, đúng chính tả; hạn chế teencode, viết tắt tùy tiện. Viết hoa toàn bộ bị coi là la hét
Bình luận có trách nhiệm	Kiểm chứng trước khi chia sẻ (SIFT); ghi nguồn; không "chia sẻ cho vui" tin chưa rõ; sẵn sàng đính chính
Tôn trọng thời gian người khác	Tin nhắn đủ nội dung, không "Alo?" rồi chờ; không spam nhóm; không gọi video không báo trước; giờ giấc hợp lý
Tôn trọng riêng tư	Không chụp màn hình tin nhắn riêng đăng công khai; không tag người khác vào ảnh xấu; hỏi trước khi đăng ảnh có người khác
Tha thứ lỗi nhỏ	Ai cũng từng gõ sai, hiểu nhầm. Nhắc nhẹ nhàng hoặc bỏ qua thay vì công khai chế giễu
Đóng góp giá trị	Mỗi bài đăng, bình luận: có ích, có vui, có ý nghĩa gì cho người đọc? Nếu không, có cần đăng?

Ứng xử trong nhóm làm việc trực tuyến

Một kênh, một mục đích: tách nhóm công việc khỏi nhóm bạn bè; ghim thông báo quan trọng; file gửi vào thư mục chung (Drive).

Phản hồi đúng cách: xác nhận đã đọc; phản hồi trong 24 giờ ngày làm việc; khi bận, báo khi nào rảnh.

Rõ ràng về nhiệm vụ: việc gì, ai làm, deadline, kết quả. Không: "Ai đó làm poster nhé". Nên: "Minh làm poster A2, deadline thứ 6 18h, gửi PDF vào Drive/04_Graphics".

Phê bình tác phẩm: không phê bình con người; khen trước, góp ý sau. Không: "Dựng tệ". Nên: "Cảnh 3 cắt hơi nhanh, chưa kịp cảm xúc, thử giữ thêm 2 giây?"

Xung đột: không giải quyết trong chat nhóm; gọi điện hoặc gặp mặt vì chữ viết thiếu ngữ điệu.

Họp trực tuyến: agenda gửi trước; đúng giờ; camera bật khi có thể; tắt mic khi không nói; một người ghi biên bản; kết thúc bằng việc-người-hạn.

Hành vi vi phạm và chế tài

Hành vi	Chế tài
Đăng, chia sẻ tin giả; xúc phạm uy tín tổ chức, danh dự cá nhân	Phạt 10-20 triệu (NĐ 15/2020 sđ 14/2022); có thể bị buộc gỡ, xin lỗi công khai
Vu khống, bịa đặt gây thiệt hại nghiêm trọng	Điều 156 BLHS: phạt tù đến 7 năm
Làm nhục người khác (body-shaming, chế giễu công khai, đăng ảnh riêng tư)	Điều 155 BLHS: phạt tù đến 5 năm nếu nghiêm trọng; NĐ 15: phạt hành chính
Kích động thù hằn dân tộc, tôn giáo, vùng miền	Điều 116 BLHS: phạt tù đến 15 năm
Dùng hình ảnh người khác không xin phép vào mục đích thương mại, xúc phạm	Điều 32 BLDS: bồi thường, xin lỗi; NĐ 13/2023: xử lý dữ liệu cá nhân trái phép
Quấy rối tình dục trực tuyến, phát tán nội dung nhạy cảm	Điều 155, 326 BLHS; Luật An ninh mạng

Thực tế: “Tôi chỉ chia sẻ lại, không viết” không phải lý do bào chữa: chia sẻ là hành vi phát tán.

3.4

Danh tính số và thương hiệu cá nhân

Portfolio · Nguyên tắc thương hiệu · Quản lý danh tiếng

Nền tảng portfolio theo chuyên ngành

Chuyên ngành	Nền tảng chính	Lưu ý
Điện ảnh, Dựng phim, Quay phim	Vimeo (chất lượng cao, không quảng cáo), YouTube (phổ biến, SEO tốt), website cá nhân	Showreel 60-90 giây là bắt buộc; cập nhật mỗi 6-12 tháng
Thiết kế, Đồ họa, Hoạt hình	Behance (chuẩn ngành), Dribbble (UI/UX), ArtStation (3D, concept art, game), Instagram	Mỗi dự án kể được câu chuyện: brief, quá trình, kết quả
Nhiếp ảnh	Instagram, 500px, Flickr, Behance, website (Squarespace, Adobe Portfolio)	20 ảnh xuất sắc hơn 200 ảnh trung bình
Diễn viên, Biểu diễn	Instagram, TikTok, YouTube, Facebook; nền tảng casting	Showreel diễn xuất, headshot chuyên nghiệp, liên hệ rõ
Âm thanh, Âm nhạc	SoundCloud, Bandcamp, YouTube, Spotify for Artists	Demo reel âm thanh: sound design, mix, nhạc gốc
Sân khấu, Đạo diễn	Website cá nhân, Facebook page, YouTube (trích đoạn vở diễn)	Ảnh sân khấu chất lượng, trailer vở diễn, bài báo, giải thưởng
Chung	LinkedIn, website cá nhân (tên miền riêng tenban.com ~300k/năm)	Website là “nhà”; mạng xã hội là “cửa hàng thuê”, có thể bị khóa bất cứ lúc nào

Bảy nguyên tắc xây dựng thương hiệu cá nhân

1. **Nhất quán:** cùng tên (nghệ danh), ảnh đại diện, bio, tông giọng trên mọi nền tảng.
2. **Tách công việc và cá nhân:** tài khoản công việc công khai; tài khoản cá nhân riêng tư.
3. **Chất lượng hơn số lượng:** chỉ đăng tác phẩm tự hào nhất; loại bỏ tác phẩm cũ khi có cái tốt hơn.
4. **Kể câu chuyện:** kể quá trình: ý tưởng, thử nghiệm, thất bại, bài học.
5. **Ghi công đầy đủ:** vai trò của mình, ai làm cùng (tag họ); không nhận công của người khác.
6. **Tương tác chuyên nghiệp:** bình luận có giá trị; trả lời tin nhắn công việc trong 24 giờ.
7. **Kiên nhẫn:** xây trong nhiều năm; đăng đều 1-2 lần/tuần tốt hơn đăng dồn rồi biến mất.

Quản lý danh tiếng và quyền yêu cầu xóa

Kiểm tra định kỳ: mỗi 3 tháng tìm tên mình trên Google (có ngoặc kép, kèm "SKĐA", kèm tên chuyên ngành); Google Alerts.

Rà soát nội dung cũ: bài đăng thời cấp 2-3 có thể gây hại khi xin việc. Facebook: Activity Log > Manage Activity; X: TweetDelete; cân nhắc xóa tài khoản cũ không dùng.

Quyền yêu cầu xóa: theo NĐ 13/2023, được yêu cầu tổ chức xóa dữ liệu cá nhân; Google cho gỡ kết quả chứa số CCCD, SĐT, địa chỉ tại support.google.com/websearch.

Xử lý khủng hoảng: không phản ứng vội; sai sự thật: đính chính một lần, ngắn gọn, có bằng chứng; đúng: xin lỗi, sửa sai; tạo nội dung tích cực mới.

3.5

Công dân số và dịch vụ công trực tuyến

VNeID · Dịch vụ công · Thanh toán số an toàn · Xã hội số

Công dân số là gì?

Công dân số (digital citizen) là người sử dụng công nghệ số một cách có trách nhiệm, an toàn, hiệu quả để tham gia đời sống xã hội, kinh tế, chính trị.

- Dùng dịch vụ công trực tuyến
- Thực hiện quyền, nghĩa vụ công dân trên môi trường số
- Tham gia thảo luận xã hội có trách nhiệm
- Tiếp cận cơ hội học tập, việc làm, kinh doanh

Đề án 06

năm 2022, về định danh điện tử

4.000+

thủ tục hành chính trực tuyến

2025-2030

mục tiêu: hầu hết thủ tục không cần đến cơ quan

Định danh điện tử và VNeID

VNeID là ứng dụng định danh điện tử quốc gia do Bộ Công an phát hành, gắn với căn cước công dân gắn chip. Tài khoản mức 2 (xác thực trực tiếp tại công an) có giá trị pháp lý tương đương CCCD, cho phép:

Xuất trình giấy tờ điện tử: CCCD, giấy phép lái xe, đăng ký xe, thẻ BHYT, hộ chiếu.

Đăng nhập một lần vào Cổng Dịch vụ công quốc gia và các cổng bộ, ngành, địa phương.

Cư trú trực tuyến: thông báo lưu trú, khai báo tạm trú, đăng ký thường trú.

Tố giác tội phạm, phản ánh kiến nghị đến cơ quan công an.

Ký số, xác thực danh tính khi mở tài khoản ngân hàng, ký hợp đồng điện tử.

Bảo mật VNeID: mật khẩu mạnh, sinh trắc học; không cho mượn điện thoại đã đăng nhập; không chụp màn hình VNeID gửi người khác.

Lừa đảo: cảnh giác lừa đảo "hỗ trợ cài VNeID" qua điện thoại: kẻ xấu gửi ứng dụng giả để chiếm quyền điện thoại.

Dịch vụ công trực tuyến cần biết

Dịch vụ	Nội dung
Cổng Dịch vụ công quốc gia (dichvucong.gov.vn)	Một cửa cho hơn 4.000 thủ tục: hộ tịch, cư trú, giáo dục, y tế, thuế, giao thông. Tra cứu hồ sơ, thanh toán phí
Cổng DVC Bộ VHTTDL (dichvucong.bvhttdl.gov.vn)	Đăng ký quyền tác giả, giấy phép biểu diễn, phổ biến phim, quảng cáo: thủ tục người học ngành sẽ dùng khi hành nghề
Thuế điện tử (thuedientu.gdt.gov.vn; eTax Mobile)	Đăng ký mã số thuế cá nhân (bắt buộc khi có thu nhập freelance, nhuận bút), tra cứu, quyết toán, hoàn thuế. Từ 7/2025 mã số thuế = số CCCD
BHXH số (VssID)	Tra cứu quá trình đóng BHXH, BHYT, thẻ BHYT điện tử, khám chữa bệnh không cần thẻ giấy
Sổ sức khỏe điện tử (trên VNeID)	Lịch sử khám, đơn thuốc, tiêm chủng
Cổng thông tin tuyển sinh, học bạ số	Xác nhận nhập học, tra cứu văn bằng (từ 2025 văn bằng số trên VNeID)
Phản ánh hiện trường (Hà Nội: iHanoi)	Phản ánh vấn đề đô thị, hành chính; tra cứu quy hoạch, lịch cắt điện, nước
Ký số cá nhân (VNPT SmartCA, Viettel MySign, FPT.eSign)	Ký hợp đồng điện tử, đơn từ trực tuyến: người freelance nên có; một số miễn phí cho cá nhân

Thanh toán số an toàn

Việt Nam đứng đầu Đông Nam Á về thanh toán QR; hơn 90% giao dịch bán lẻ ở thành phố lớn không dùng tiền mặt.

App ngân hàng: tải từ App Store, Google Play chính thức; bật sinh trắc học; đặt hạn mức; bật thông báo biến động số dư. “Cập nhật app ngân hàng” qua SMS là lừa đảo.

OTP: không bao giờ đọc OTP cho ai qua điện thoại, kể cả tự xưng ngân hàng, công an. Từ 7/2024, giao dịch trên 10 triệu phải xác thực khuôn mặt.

Mã QR: kiểm tra tên người nhận trước khi xác nhận; cẩn thận QR dán đè tại quán; khi bán hàng, in VietQR của chính mình (có tên và số tài khoản).

Ví điện tử: MoMo, ZaloPay, VNPay: tiện, nhiều ưu đãi; liên kết ngân hàng; không để số dư lớn; bật mật khẩu thanh toán.

Mua sắm online: ưu tiên sàn uy tín (Shopee, Lazada, Tiki); COD với người bán lạ; cảnh giác giá rẻ bất thường; không chuyển khoản trước cho tài khoản cá nhân trên Facebook.

Nhận tiền công việc: hợp đồng hoặc thỏa thuận văn bản trước; đặt cọc 30-50% với khách mới; xuất hóa đơn khi cần; ghi chép thu nhập để khai thuế.

Tham gia xã hội số có trách nhiệm

Thông tin chính thống: theo dõi kênh chính thức của cơ quan nhà nước; phân biệt tài khoản chính thức (tích xanh, .gov.vn) với giả mạo.

Góp ý chính sách: cổng lấy ý kiến dự thảo văn bản (duthaoonline.quochoi.vn, chinhphu.vn); có thể góp ý Luật Điện ảnh, quy định về AI trong sáng tạo.

Cộng đồng sáng tạo: đóng góp cho cộng đồng chuyên ngành; chia sẻ kiến thức; hỗ trợ người mới.

Cơ hội số: học trực tuyến (Coursera, edX, Khan Academy), gọi vốn cộng đồng (Comicola, Kickstarter), bán tác phẩm số (NFT: cẩn trọng), freelance quốc tế (Upwork, Fiverr, Behance Jobs).

Khoảng cách số: hỗ trợ ông bà, cha mẹ cài VNeID, dùng ngân hàng số an toàn, nhận biết lừa đảo: trách nhiệm thiết thực nhất.

Bài tập thực hành

BT1-BT3 làm trên lớp · BT4-BT6 làm ở nhà · Nộp TinHoc_Buoi03_HoTen.zip

BT1. Xây dựng kho tài nguyên hợp pháp

Cho dự án chuyên ngành của người học (từ BT2 chương 1), tìm và tải:

3 ảnh	2 bản nhạc	2 tiếng động	1 font
Unsplash, Pexels, Wikimedia CC	YouTube Audio Library, Incompetech	Freesound	Google Fonts

1. **Chụp màn hình** trang tải có thông tin giấy phép cho mỗi tài nguyên.
2. **Ghi dòng ghi công TASL** vào file CREDITS.txt trong thư mục dự án.
3. **Kiểm tra:** tài nguyên nào dùng được cho thương mại, tài nguyên nào không?

BT2. Kiểm tra giấy phép, phát hiện vi phạm

Giảng viên cung cấp 6 tình huống. Với mỗi tình huống: hợp pháp hay không, vi phạm điều gì, cách sửa. Trình bày dạng bảng. Ví dụ:

1. Ảnh CC BY-NC-ND cắt ghép vào poster bán vé
2. Nhạc Epidemic Sound sau khi hết thuê bao
3. Font “free for personal use” in banner sự kiện
4. Trích 30 giây phim Hollywood để bình luận trong video review
5. Ảnh Unsplash không ghi công
6. Cover bài hát đăng YouTube

Trình bày dạng bảng: Mỗi tình huống một dòng trong bảng: hợp pháp hay không, vi phạm điều gì, cách sửa.

BT3. Thiết lập công thái học và sức khỏe số

(a) Chỗ ngồi: điều chỉnh theo chuẩn (màn hình, ghế, bàn phím); bạn cùng bàn chụp ảnh tư thế trước, sau.

(b) Night Light: Windows Settings > Display, hẹn giờ 19:00-07:00.

(c) Tập trung: cài Focus Sessions (Windows Clock) hoặc ứng dụng Pomodoro, đặt 25/5.

(d) Điện thoại: mở Digital Wellbeing, Screen Time; chụp thống kê tuần qua; tắt thông báo 3 ứng dụng mạng xã hội; giới hạn 1 giờ/ngày cho ứng dụng dùng nhiều nhất.

BT4. Đăng ký tác phẩm và nhúng metadata

(a) Metadata: chọn 1 tác phẩm. Ảnh: Photoshop, Lightroom File > File Info (Author, Copyright, Copyright Notice, URL); video: phần mềm dựng hoặc ExifTool. Thêm watermark mờ ở góc.

(b) Giấy phép: giữ toàn quyền hoặc một giấy phép CC; viết dòng thông báo bản quyền.

(c) Hồ sơ đăng ký: điền thử (không nộp) trên cov.gov.vn hoặc Cổng DVC Bộ VHTTDL; chụp màn hình form.

(d) Tìm ngược ảnh: bằng Google Lens, TinEye xem có ai dùng chưa.

BT5. Xây dựng portfolio online

Tạo mới hoặc rà soát tài khoản portfolio trên nền tảng phù hợp chuyên ngành (Behance, Vimeo, ArtStation, Instagram công việc, SoundCloud, LinkedIn). Yêu cầu:

1. Tên nhất quán, ảnh đại diện chuyên nghiệp
2. Bio 2-3 câu: là ai, làm gì, liên hệ
3. Ít nhất 3 tác phẩm có mô tả: vai trò, quá trình, cộng sự được tag
4. Đường liên kết đến các nền tảng khác
5. Tách khỏi tài khoản cá nhân
6. Tìm tên mình trên Google sau khi xong, chụp kết quả

Nộp: Liên kết đến portfolio.

BT6. Công dân số: dịch vụ công và thanh toán

(a) VNeID: mức mấy? Nếu mức 1, tìm hiểu thủ tục lên mức 2 tại công an phường. Chụp giấy tờ tích hợp (che thông tin).

(b) Dịch vụ công: đăng nhập dichvucong.gov.vn bằng VNeID; đọc thủ tục "Đăng ký quyền tác giả" hoặc "Thông báo lưu trú"; chụp ảnh.

(c) Mã số thuế: tra cứu trên thuedientu.gdt.gov.vn hoặc eTax Mobile: đã có MST chưa?

(d) Ngân hàng: đã bật sinh trắc học, hạn mức, thông báo số dư chưa? Tạo VietQR nhận tiền.

(e) Hỗ trợ người thân: cài VNeID, bật xác thực ngân hàng hoặc hướng dẫn nhận biết lừa đảo; viết 5 câu mô tả.

Tiêu chí đánh giá bài tập thực hành

40%

Đúng và đủ yêu cầu

30%

Áp dụng đúng kiến thức bản quyền, giấy phép, quy tắc ứng xử

20%

Trình bày rõ, ảnh đầy đủ, có nhận xét cá nhân

10%

Đúng hạn, đúng định dạng

Lưu ý: BT1 (kho tài nguyên hợp pháp) và BT5 (portfolio) là bắt buộc: file CREDITS.txt và portfolio sẽ được dùng tiếp trong dự án cuối kỳ.

Tóm tắt chương

3.1	Bản quyền	Quyền tác giả phát sinh tự động; ý tưởng không được bảo hộ. Dùng tác phẩm người khác: xin phép, trừ ngoại lệ Điều 25. CC: BY, SA, NC, ND; ghi công theo TASL. Nhạc cần sync license; AI thuần không được bảo hộ.
3.2	Sức khỏe số	Màn hình ngang mắt, cách 50-70 cm; mỗi 30 phút đổi tư thế; 20-20-20 cho mắt, 60/60 cho tai; tắt thông báo, Focus mode, ngủ 7-9 giờ; tái chế e-waste.
3.3	Ứng xử mạng	QĐ 874/2021: tôn trọng pháp luật, lành mạnh, an toàn, trách nhiệm. Netiquette; kiểm chứng trước khi chia sẻ. Tin giả phạt 10-20 triệu; vu khống, làm nhục: hình sự.
3.4	Danh tính số	Portfolio đúng nền tảng; nhất quán; tách công việc và cá nhân; ghi công đầy đủ; rà soát nội dung cũ; quyền yêu cầu xóa theo NĐ 13.
3.5	Công dân số	VNeID mức 2 = CCCD điện tử; Cổng DVC quốc gia; thuế điện tử (MST = CCCD từ 7/2025); VssID; ký số. Không đọc OTP; kiểm tra tên người nhận QR; cảnh giác QR dán đè.

BẢNG 3.10 (TRÍCH)

Thuật ngữ cần nhớ

Thuật ngữ	Giải nghĩa
Quyền liên quan	Quyền của người biểu diễn, nhà sản xuất bản ghi, tổ chức phát sóng
Sync license	Giấy phép đồng bộ nhạc với hình ảnh (phim, video)
Creative Commons	Hệ thống giấy phép mở: BY, SA, NC, ND, CC0
Public Domain	Hết hạn bảo hộ hoặc tác giả từ bỏ quyền
TASL	Title, Author, Source, License: cách ghi công CC
Content ID	Hệ thống YouTube tự động phát hiện nội dung có bản quyền
Ergonomics	Công thái học: thiết kế môi trường làm việc phù hợp cơ thể

Thuật ngữ	Giải nghĩa
Deep work	Làm việc tập trung sâu không gián đoạn
FOMO / Doomscrolling	Sợ bỏ lỡ / Cuộn tin xấu vô tận
Cyberbullying	Bắt nạt trực tuyến
E-waste	Rác thải điện tử
Netiquette	Quy tắc ứng xử trên mạng
Showreel / Portfolio	Video tổng hợp tác phẩm / Bộ sưu tập tác phẩm
VNeID	Ứng dụng định danh quốc gia; mức 2 có giá trị như CCCD

Câu hỏi ôn tập (1/2)

1. Quyền tác giả phát sinh từ khi nào? Có cần đăng ký không? Vậy đăng ký tại Cục Bản quyền để làm gì?
2. Phân biệt quyền nhân thân và quyền tài sản. Bán phim ngắn cho công ty, họ có được đổi tên phim, cắt cảnh kết không hỏi người học không?
3. Viết kịch bản dựa trên truyện ngắn của tác giả còn sống thì cần làm gì? Nếu tác giả mất năm 1960 thì sao?
4. Phim tốt nghiệp dùng bài hát của Sơn Tùng M-TP làm nhạc nền: chiếu trong hội đồng, đăng YouTube, gửi dự thi liên hoan phim có được không? Giải thích từng trường hợp.
5. Giải thích 4 điều kiện CC. Nhạc CC BY-NC-ND có dùng làm nhạc nền phim người học (phi thương mại) được không? Tại sao?
6. Viết dòng ghi công chuẩn TASL cho một ảnh trên Unsplash và một bản nhạc trên Incompetech.
7. Ảnh tạo bằng Midjourney từ prompt của người học có bản quyền không? Ghép 5 ảnh AI với ảnh chụp thật, vẽ thêm, phối màu: phần nào được bảo hộ?
8. Mô tả tư thế ngồi chuẩn khi dựng phim 8 giờ. Vì sao dùng laptop trực tiếp gây đau cổ? Giải pháp?

Câu hỏi ôn tập (2/2)

9 Quy tắc 20-20-20 và 60/60 là gì? Tại sao mất thính lực do tiếng ồn nguy hiểm hơn cận thị?

10 Liệt kê 5 cơ chế khiến mạng xã hội gây nghiện và 5 chiến lược đối phó.

11 Phân biệt phê bình xây dựng và công kích cá nhân. Viết lại "Phim dở tệ, đạo diễn không có tài" thành phê bình xây dựng.

12 Thấy bạn cùng lớp bị lan truyền ảnh chế giễu trong nhóm chat 200 người, người học làm gì? Người tạo ảnh có thể chịu chế tài gì?

13 Thiết kế bộ tài khoản mạng xã hội cho chuyên ngành của người học: nền tảng nào, tên gì, đăng gì, tách công việc và cá nhân ra sao?

14 VNeID mức 2 khác mức 1 thế nào? Kể 5 việc làm được với VNeID mức 2.

15 Nhận tiền dựng video cho công ty (5 triệu/tháng, 6 tháng): cần làm gì về thuế? Tra cứu ở đâu?

Bài tập tìm hiểu (làm ở nhà)

1. Tranh chấp bản quyền: một vụ thực tế trong ngành (5 năm gần đây); sự việc, các bên, lập luận, kết quả, bài học.

2. Đăng ký quyền tác giả: cov.gov.vn, Cổng DVC Bộ VHTTDL: hồ sơ, lệ phí, thời gian, nộp trực tuyến; checklist cho phim tốt nghiệp.

3. Giấy phép nhạc cho dự án: so sánh YouTube Audio Library, Epidemic Sound, Artlist, nhạc sĩ độc lập; đề xuất cho phim gửi 3 liên hoan.

4. Đánh giá công thái học: chụp chỗ làm việc, đối chiếu bảng mục 3.2.1, chỉ ra 5 điểm chưa đạt, đề xuất với ngân sách 0, 500.000 đồng, 3 triệu.

5. Dấu chân carbon: ước tính điện và CO_2 của một dự án phim ngắn; đề xuất 5 cách giảm 20-30%.

6. Thương hiệu cá nhân của một nghệ sĩ: khảo sát danh tính số của một nghệ sĩ trẻ Việt Nam; 5 điều học được, 2 điều làm khác.

7. Thuế cho người làm sáng tạo tự do: mã số thuế, ngưỡng thuế TNCN, khấu trừ 10%, hoàn thuế, quyết toán trên eTax Mobile; bảng thu nhập mẫu.

Ghi nhớ

**Tôn trọng tác phẩm của người khác,
bảo vệ tác phẩm của mình,
giữ gìn sức khỏe và danh tiếng,
làm công dân số có trách nhiệm.**

Bài tập: BT1 và BT5 bắt buộc · nộp TinHoc_Buoi03_HoTen.zip